

Таємнича Умань

віртуальна мандрівка

Таємничими підземеллями Василіанського монастиря

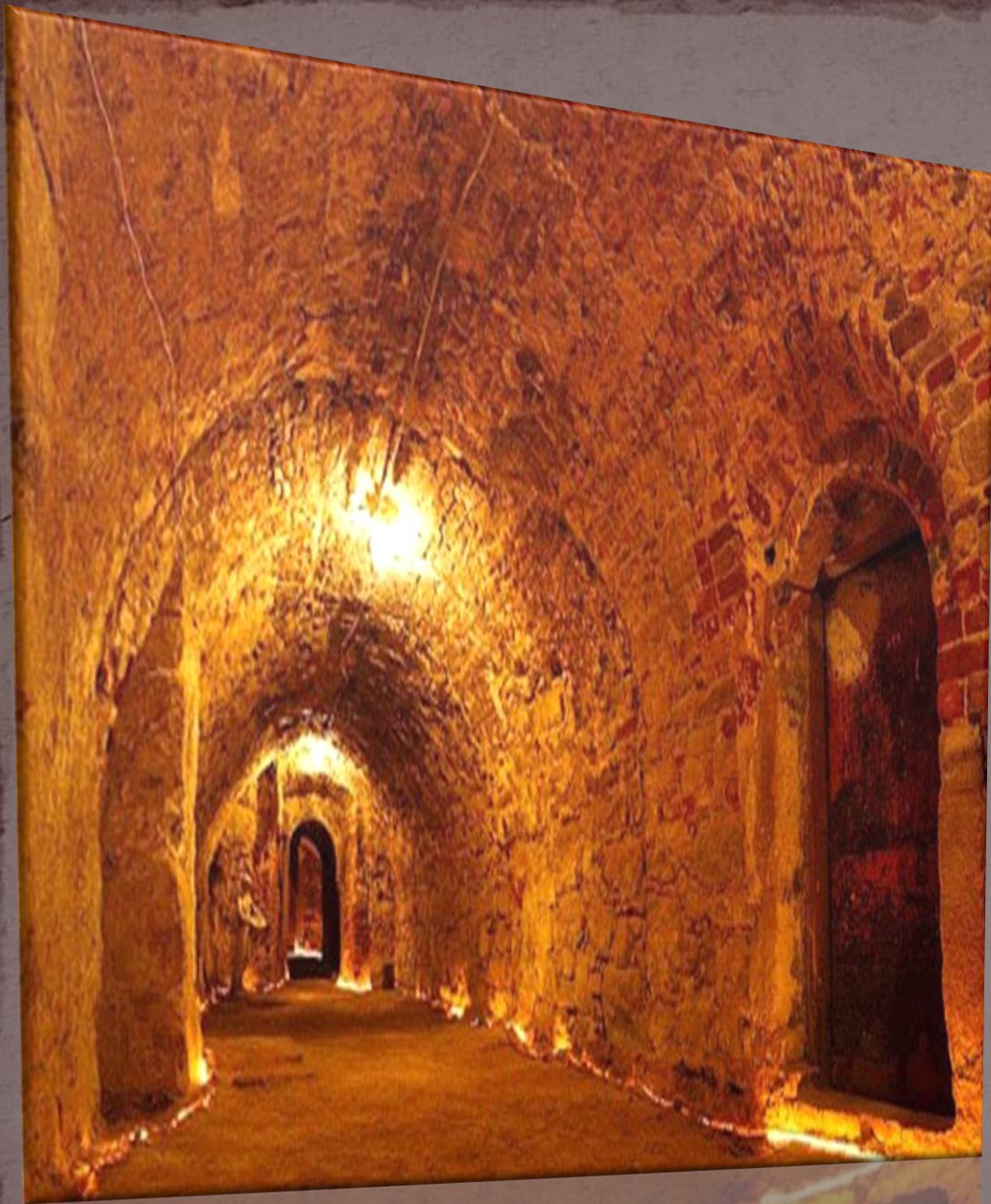

Василіанський монастир - це найстаріша будівля Умані, що збереглася до наших днів.

Заснований 1765 року за сприяння воєводи київського Францішека Салезія Потоцького. Він подарував василіанам площу в Умані, на якій збудували церкву і монастирські келії, а в передмісті — фільварок, комори, розбили городи.

На місці майбутнього монастиря заклали кам'яний фундамент з підземеллям висотою півтора сажени і розпочали кладку цегляних стін шириною півтора аршина і висотою у два поверхи П-подібної будівлі. Одним із будівничих монастиря був Шафранський. Від монастиря до міста йшли підземні ходи.

Облаштування монастиря доручили Іраклію (Гераклію) Костецькому.

Основні обітниці ченців-василіан були такі: чистота, послух, спільне проживання, відмова від золота, срібла і грошей, одяг відмінний від світського, не пишній.

В історії уманського Василіанського монастиря та шкіл при ньому виділяють чотири етапи:

I. 1765 — червень 1768 р. — заснування монастиря та початок становлення навчального закладу при ньому.

У червні 1768 року Умань здобули гайдамаки і в цей період монастир не діяв.

II. Осінь 1768 — 1794 р. — відродження монастиря і трансформація релігійного навчального закладу у центр світської освіти.

III. 1796 — листопад 1830 р. — розквіт уманського монастиря та школи.

1816 року в школи навчалися 448 учнів.

На 1830 рік в Уманському повітовому василіанському училищі навчалися 800 учнів у семи класах.

IV. Листопад 1830 — березень 1834 р. — призупинення діяльності освітнього осередку в монастирі та його остаточна ліквідація російським урядом.

В 30-х роках XIX століття на території монастиря знаходився військовий шпиталь, згодом — окружний військовий суд і військові частини, церква. У 1918-20 рр. в будівлі працювали органи влади. З березня 1920 по березень 1921 діяв «пролетарський театр», виступала театральна труппа під керівництвом драматурга Леся Курбаса, активну участь у драматичній студії брав шістнадцятирічний Микола Бажан.

У 1924 році працівники Уманського соціально-історичного музею провели дослідження підвальних приміщень монастиря. Про те, що там виявили, свого часу писала київська газета **Пролетарская правда** від 22 квітня 1924 року: *«...обстеження, розпочате Соціально-історичним музеєм, виявило під будівлею цілий підземний поверх, з коридорною системою і численними кімнатами, великий склад під приміщенням колишнього в історичні часи костелу»*

У склепі, що значно постраждав, від різних шукачів скарбів XIX століття, знайдена група напівзгнилих трун із залишками людських кістяків, шматки напівзотлілої матерії, шматок воскової свічки та інше. Між іншими речами знайдена стародавня пищаль з оригінальним написом: «Тікай, бо біда...».

В радянську добу і до 1998 року будівлю використовували під військові казарми.

З 2006 року василіанський монастир знаходиться на балансі Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань».

Ходи є під усім містом

Постійно в різних його частинах через підземні ходи просідає ґрунт, оголюються чергові входи в підземелля. В 70-их рр. ХХ ст. краєзнавець **Нарцис Кочережко** довів, що й у районі вулиці Фонтанної є великий хід. Дослідник спускався в тунель на вулиці Рафаїла Чорного і з ранку до обіду йшов по ньому, поки не вийшов далеко за місто до Піківецького лісу. *«Підземний хід на вулиці Горького вивів нас до справжнього дива – палацу під землею. Ширина ходу 2 метра, висота – стільки ж. На стінах латиною каліграфічним почерком написані якісь імена, деякі виділені. Цегельні стіни немов шліфовані.»* – згадує він у своїй книзі.

Відому **Софію Потоцьку**, на честь якої й був побудований славетний дендропарк, поховали в 1822 році спочатку в уманському храмі, що стояв на місці нинішніх воріт ринку. Незабаром, після землетрусу, церква дала тріщину. Тіло Потоцької перевезли в місто Тальне, а храм знесли. Причиною тріщини був знайдений згодом великий міцний хід. На його перекриття, здебільшого, й опиралася стара церква. У дворі будинку по вулиці Садовій, який належав кавказькому торговцеві фруктами й вином, було відразу три входи. Багато тунелів є під центральною площею міста.

Уманська Русалка

В урочищі «Звірки», що по річці Уманка, неподалік міста, знаходиться гранітна кам'яна брила з викарбуваним зображенням русалки.

Історія походження русалки обросла легендами, тому точно встановити, хто її створив і коли, неможливо. За однією з версій — малюнок давній, тому що брила з різьбленням розташована неподалік мегалітичної ритуальної площадки, і на інших кам'яних валунах можна роздивитися викарбувані піктографічні символи — руни. За іншою версією — над зображенням попрацював сучасний майстер, який вміє працювати з каменем. Ніхто не виключає романтичної історії «Уманської Русалки».

Детальнішу інформацію про таємничі підземелля Уманського Василіанського монастиря та підземелля Умані ви знайдете у наступних книгах:

Давидюк, В. М.

Історія Умані: міфи і дійсність в документах [Текст] : підземні ходи, трамвайний міраж і електрифікація, вулиця Шевченка, медичні заклади, перші чавуноливарні заводи, Гітлер і Муссоліні в Умані / Владислав Давидюк ; М-во культури України, Держ. історико-архітектурний заповідник "Стара Умань". – Умань : Візаві, 2019. – 317, [2] с. : фотоіл. – (Стара Умань). – Книга з дарчим написом автора.

У книзі автор узагальнив відомості про підземні ходи, які збуджують уяву і міфологізуються не одне десятиліття. Матеріал про обвали, льохи, підземелля не буде обійдений читацькою увагою в силу того, що у зв'язку з кількарразовим знищенням нашого міста ми не маємо джерельної бази для відтворення давньої історії Умані. Тому історія підземних ходів продовжує залишатись утаємниченою сторінкою, а відтак, як і усе маловідоме, викликає посилений інтерес.

Давидюк, В. М.

Подорож вулицями старої Умані [Текст] / Владислав Давидюк ; [рец. Т. В. Кузнець] ; М-во культури України, Державний історико-архітектурний заповідник "Стара Умань". – Вид. 2-ге, допов. – Умань : Візаві, 2018. – 527 с. : фотоіл. – Бібліогр.: в кінці кожного розділу.

Ця книга завершальна у дослідженні центральних вулиць нашого міста. Дане дослідження було спрямоване на вивчення минулого вулиць і розміщених на них споруд.

Умань та уманчани очима П. Ф. Курінного
[Текст] : (з особистих щоденників за 1898-1917 рр.) / Відділ культури і туризму Уманської міської ради ; Уманський краєзнавчий музей ; [за ред.: Ю. В. Торгала, Л. Д. Гарбузової] ; [рец.: В. О. Рунов, Т. В. Кузнець]. - Умань : Візаві, 2013. - 344, [1] с. : фотоіл. - Бібліогр.: Фотолітопис Умані: с. 314-342

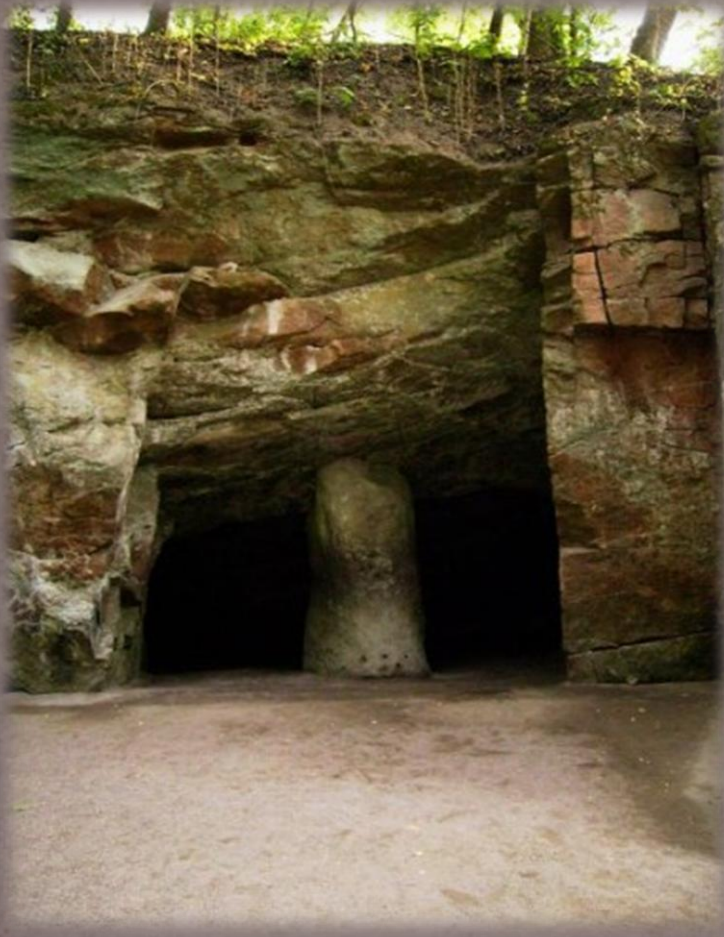
Петро Федорович Курінний (1852-1931) - відомий в місті Умані адвокат, громадський та кооперативний діяч.

П. Ф. Курінний був свідомим українським патріотом, людиною з гуманістичними поглядами. Як спостережливий свідок багатьох подій, він залишив унікальний документ - щоденник, який містить найрізноманітніші свідчення з життя міста першої третини ХХ ст. Щоденник вдалося зберегти його сину П. П. Курінному, відомому українському археологу та історику.

Книга дасть можливість всім, хто цікавиться історією Умані, відкрити ще одну, невідому сторінку з історії рідного міста.

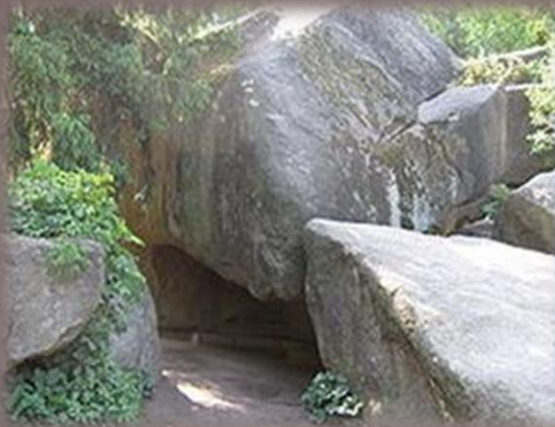

Загадкові підземелля під уманською «Софіївкою»

Такі підземелля є й під всесвітньо відомим дендрологічним парком «Софіївка». Коли парку ще не було й у проекті, на його місці вже кипіли бурхливі події – чи то татари по поживу навідувалися, чи гайдамаки Уманщину кров'ю кропили. У цій лісовій місцевості доречними стали і таємничі підземелля...

У 1940 році, коли парк назвали, відповідно до того часу, «Сад Софії в місті Умані – парк Третього Інтернаціоналу», один із його працівників, **Л.О. Казаринов**, згадує в своєму рукописному путівнику про підземний хід, який тягнеться ліворуч уздовж русла річки Кам'янки. Казаринов зауважує: *«Багато старожилів стверджують, що під цим колосальним каменем (мається на увазі Грот страху й сумнівів у районі Долини Гігантів) схований вхід у підземний тунель, який веде в місто, до колишнього католицького Василіанського монастиря. Вхід замаскований і непомітний».*

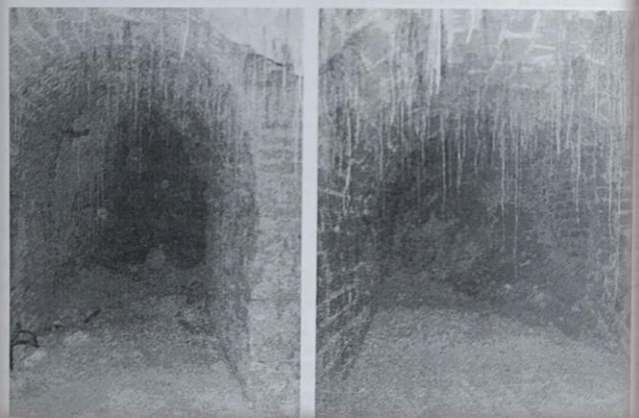
Рукопис Казаринова, так жодного разу й не виданий, у єдиному екземплярі наразі перебуває у фондах музею дендрологічного парку «Софіївка».

У 1980 році, після трагедії – софіївської повені, земля в багатьох місцях парку дуже просіла або попровалювалася на значну глибину у підземні порожнини невідомого походження. Так була знайдена й відкрита ціла мережа провалів на лівому боці Кам'янки, неподалік Великого водоспаду, в напрямку Тарпейської скелі. Її вивченням тоді зайнялася група ентузіастів-учнів із різних шкіл міста Умані, членів археологічного гуртка при Уманському краєзнавчому музеї.

Вищезгадані провалля підземного тунелю простежувалися на відстані більше 50 метрів. Підземні ходи були вириті в глині й проходили на глибині більше 3-х метрів. Вузька галерея, висотою до 1,5 метра при ширині тунелю в 1 метр, переходила в так звану «кімнату» діаметром 3 метри, з якої у різні боки розходилися щонайменше три ходи. Одна з таких кімнат була докладно досліджена місцевими ентузіастами-дослідниками **Вадимом Перегудою** та **Андрієм Демчуком**.

Цікавим виявилось й те, що підземний тунель, який тягнеться у глині кілька метрів, потім проходить також і крізь гранітну брилу, якими рясно засіяна долина Кам'янки. При вивченні ходів на стінах були виявлені паралельні смуги глибиною 0,5 см, що свідчило про ймовірність їх штучного походження. А на гранітних стінах ділянки, яка проходить крізь гранітну брилу, – фрагменти якихось написів, на жаль, до сьогоднішнього дня не збережені.

Знайдені в районі Дубинки, недалеко від входу, згаданого Казариновим, сліди будівель і фрагменти давнього посуду («Археологічна карта Уманщини», складена В. А. Стефановичем 1957 року), а також ідентичність софіївських підземних ходів тунелям давніх київських монастирів дають можливість припустити, що саме на території парку «Софіївка» колись, на вимогу Києво-Печерської лаври, був збудований міфологічний Греків монастир.

Він був повністю зруйнований татарською навалою, й пам'ять про нього залишилася тільки в назві реліктового Грекового лісу та у численних легендах. Відомий краєзнавець Н. Я. Кочережко у своїй статті «Де три шляхи широкії...», вміщеній у щорічному збірнику «Наука й культура. Україна», про це писав так: «... та вже, мабуть, дуже далеко відійшов звук великого дзвону Уманського монастиря, спорудженого завдяки клопотанням Києво-Печерської лаври й знищеного в XIV столітті татарами».

Варто звернути увагу на те, що сама **Дубинка** – незначне за площею місце й дуже зручне в плані безпеки, що було доволі важливо в той неспокійний час. Вона з усіх боків оточена природними укріпленнями, з одного боку – Відьминим урочищем, по глибокому яру якого протікав струмок, що впадав у Кам'янку з боку статуї Евріпіда, з іншого боку – Грековою балкою, що також з'єднується із глибоким і кам'янистим руслом Кам'янки. Якщо подивитися зверху, то Дубинка нібито затиснута, практично з усіх боків, у величезні лещата. І лише невеличкий перешийок з'єднує її з більш-менш рівнинною місцевістю з боку нинішнього села Родниківка.

Камінь «смерті»

Цей камінь названий так по міфології. Інформація про те, що під ним загинули люди, не відповідає дійсності, бо він ніколи нікуди не падав і нікого не давив. Він цільний із дном — коли спускали воду, бачили, що він не окрема кам'яна брила, яку хтось міг піднімати. І, зважаючи на об'єми каменя, під ним не помістилися б 300 кріпаків. Це легенди.

Для детальнішого вивчення інформації рекомендуємо книги:

Діденко, О. П.

Збірник археологічних пам'яток Уманщини [Текст] : [монографія]. Т. 1 / О. П. Діденко, В. С. Стефанович, Б. Д. Черномаз. – Умань : [Уманське видавничо-поліграфічне підприємство], 2006. – 343, [1] с. : іл., табл. – Бібліогр. в тексті.

У монографії зібрано всю доступну інформацію про археологічні знахідки на території Уманщини до 1968 року. Представлено дані про обставини виявлення знахідок, назви предметів і знарядь, а також про те, де і в яких умовах вони зберігалися у 1968 р.

Із тексту монографії можна дістати багато знань про наших предків, які жили декілька тисячоліть тому на території Уманщини, дізнатися про особливості їхньої культури і побуту.

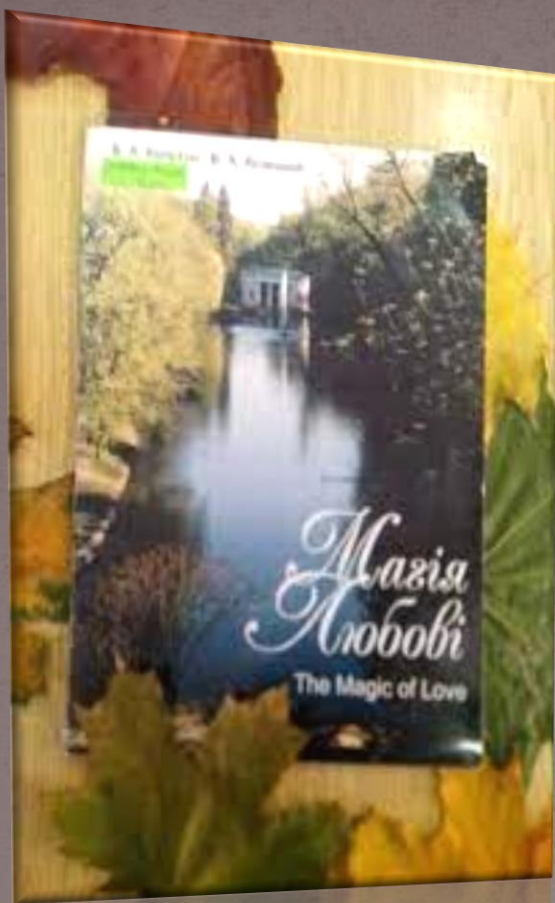

Свояк, Н. І.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Черкаської області [Текст] : [навчальне видання про оздоровчу та санітарно-гігієнічну функцію парків, сучасні тенденцію в озелененні садово-паркових об'єктів] / Н. І. Свояк, Н. М. Фоміна. – Черкаси : Вертикаль, 2012. – 191, [1] с. : іл. – Бібліогр.: с. 188–190.

Розкрито історію створення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного і місцевого значення в Черкаській області та проведено їх характеристику. Навчальне видання призначене для вивчення студентами природничих спеціальностей дисциплін «Екологія», «Екологічне інспектування», «Заповідна справа», «Рекреаційні ресурси і курортологія», для широкого загалу фахівців, пов'язаних із проблемами раціонального природокористування, охорони довкілля та екологічної безпеки.

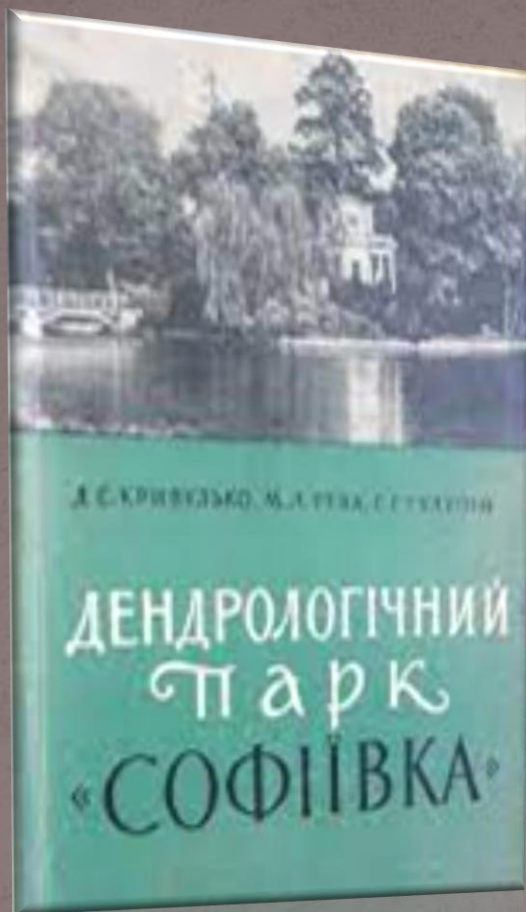

Копотун, В. А.

Магія любові [Текст] = The magis of love / В. А. Копотун, В. А. Козицька. - Умань : АЛМІ, 2003. - 44 с.

Славнозвісна «Софіївка» - ця перлина паркового мистецтва – знана в світі. Народжена любов'ю, вона дарує радість і натхнення всім, хто хоч раз бродив її алеями, вслухався в пташиний щебіт та срібне звучання її водограїв. Про історію створення парку, його заповітні куточки написано десятки книг. «Магія любові» - це погляд залюбленого в «Софіївку» серця, це лірична оповідь про справжнє кохання.

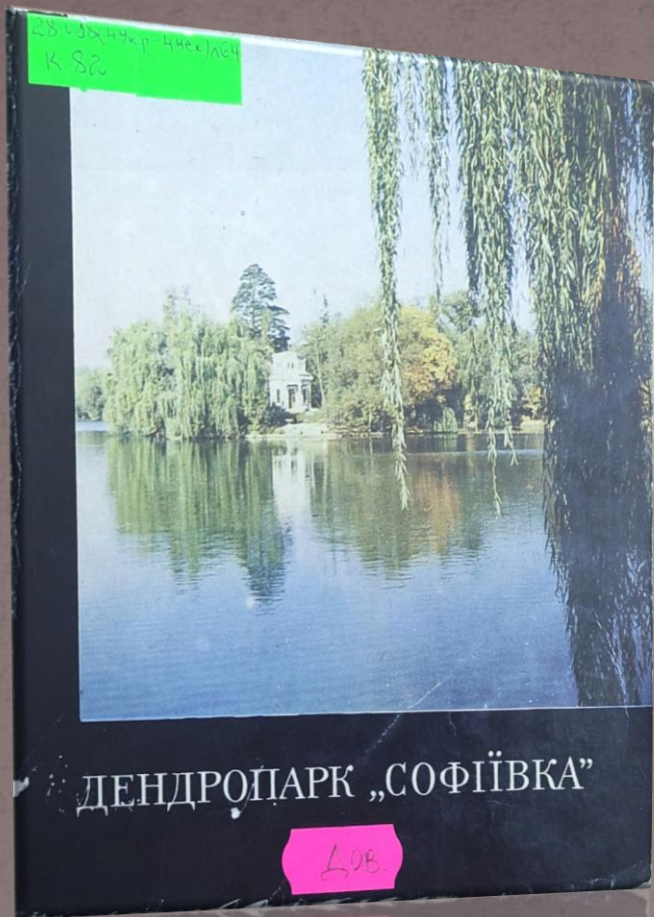

Кривулько, Д. С.

Софіївка [Текст] / Д. С. Кривулько, М. Л. Рева ; відп. ред. Є. М. Кондратюк ; АН Української РСР, Центральний республіканський ботанічний сад. - Київ : Наукова думка, 1964. - 115, [5] с. : іл.

В брошурі подаються нарис історії створення парку, характеристика природно-історичних умов, ландшафтів і пейзажних композицій, художньо-декоративних споруд, зроблено короткі підсумки інтродукційної діяльності.

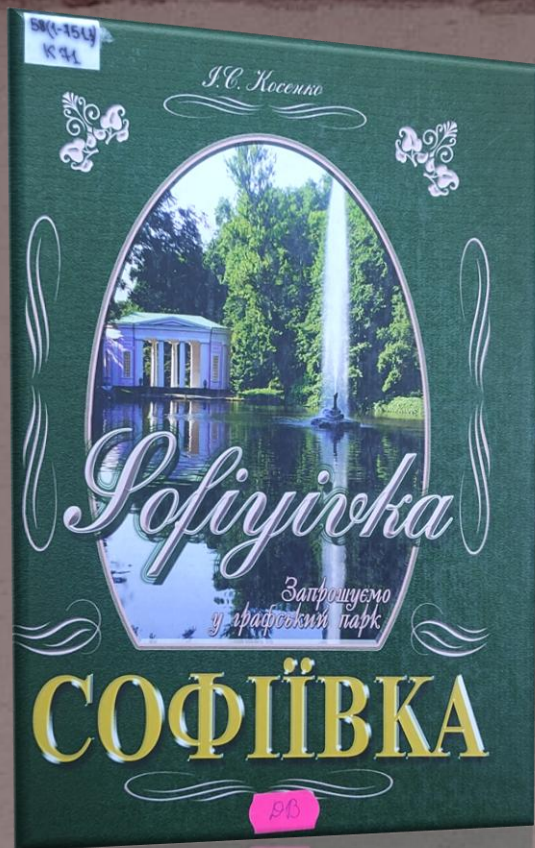

Кривулько, Д. С.

Дендропарк "Софіївка" [Текст] : путівник / Д. С. Кривулько. - Київ : Наукова думка, 1968. - 117, [3] с. : іл.

У путівнику подано короткий нарис історії виникнення й розвитку «Софіївки», характеристику природних умов, ландшафтів і пейзажних композицій, художньо-декоративних споруд та найголовніших деревних і чагарникових рослин парку.

Косенко, І. С.

Дендрологічний парк Софіївка [Текст] = Dendrological park Sofiyivka : [монографія] / І. С. Косенко ; [пер. Т. Г. Сухомейло ; відповідальна за макет Т. О. Костик ; комп'ютерна верстка: С. Ю. Бондар] ; НАН України. - Умань : Пронікс, [2002]. - 230, [2] с. : кольор. фотоіл. - Текст: укр. та англ. мовами.

У книзі йдеться про істоію заснування, будівництва, розвитку та збереження дендропарку «Софіївка» за більше ніж 200-річний період. Ознайомитись з перлиною України автор пропонує екскурсійним маршрутом, де за задумом архітектора Людвика Метцеля, парк є наочною ілюстрацією до окремих частин поем Гомера «Іліада» та «Одіссея», де кожна композиція чи мала архітектурна форма містить певний задум, виражає ідею міфу чи якоїсь події. Подано опис рослинності, садово- паркових композицій і ландшафтів, архітектурних і гідротехнічних споруд.

Дякуємо за
увагу!!!